

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

16 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Dariusz Zawistowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 16 października 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z 2 grudnia 2021 r., I ACa 691/21,
w sprawie z powództwa K.B. i A.S.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,

- 1) oddała skargę kasacyjną;**
- 2) zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od doręczenia pozwanemu odpisu niniejszego wyroku.**

A.W.

Grzegorz Misiurek

Marta Romańska

Dariusz Zawistowski

Powodowie A.S. i K.B. wnieśli o zasądzenie od Banku S.A. w W. kwoty 157.729,33 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 8 grudnia 2020 r., jako równowartości świadczenia pobranego od nich nienależnie ze względu na nieważność umowy kredytowej z 30 sierpnia 2005 r., a ewentualnie wnieśli o zasądzenie kwoty 112.05118 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 8 grudnia 2020 r., jako równowartości świadczenia nienależnie od nich pobranego w związku z nieważnością niektórych postanowień tej umowy.

Pozwany Bank S.A. w W.2422 wniósł o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z 17 maja 2021 r. Sąd Okręgowy w Katowicach zasądził od pozwanego do majątku wspólnego powodów kwotę 157.729,33 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 8 grudnia 2020 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że powodowie znaleźli ofertę kredytową pozwanego w Internecie i na tej drodze złożyli wniosek o kredyt indeksowany do CHF. Pozwany nie proponował im kredytu złotowego. Umowa została podpisana w oddziale pozwanego 30 sierpnia 2005 r. Powodowie nie zostali poinformowani o ryzyku walutowym ani o sposobie tworzenia tabel kursowych przez bank. Doradca w banku zapewnił powodów, że warunki kredytu są bezpieczne i korzystne ze względu na niskie raty. Nie przedstawił powodom wykresów obrazujących historyczne wahania kursu CHF, jak i symulacji obrazującej obciążenia w związku z możliwymi wahaniami kursu. Warunkiem uzyskania kredytu w pozwanym banku było skorzystanie z całego pakietu usług oraz zawarcie z bankiem umowy o prowadzenie rachunku, wystąpienie o kartę płatniczą i zawarcie umowy ubezpieczenia.

Powodowie uzyskali kredyt w kwocie 242.400 zł indeksowany kursem CHF z przeznaczeniem na pokrycie ceny za dom z rynku wtórnego. Kwota kredytu mogła być wypłacona w złotych „zgodnie z kursem kupna CHF według Tabeli Kursów Walut Obcych obowiązującej w Banku w dniu uruchomienia kredytu lub transzy” (§ 2 ust. 2 umowy) i w tej walucie kredyt miał być spłacany w 180 ratach kapitałowo-odsetkowych, w kwotach obliczonych „z zastosowaniem kursu sprzedaży CHF obowiązującego w dniu płatności raty kredytu zgodnie z Tabelą Kursów Walut Obcych Banku S.A.” (§ 7 ust. 1 umowy). Kredyt był oprocentowany według zmiennej

stopy procentowej ustalonej przez bank jako suma stopy referencyjnej LIBOR 3M (CHF) oraz marży banku w wysokości 1,85 p.p., nieziennej w całym okresie kredytowania.

Postanowienia dotyczące zasad indeksacji kwoty kredytu i jej spłaty zawierał też Regulamin kredytowania osób fizycznych w ramach usług bankowości hipotecznej w Banku S.A. (dalej – regulamin kredytowania): § 3 ust. 2 - „Kredyt może być indeksowany kursem waluty obcej na podstawie obowiązującej w Banku Tabeli Kursów Walut Obcych.”; § 5 ust. 16 pkt 2 - „Kredyt jest kredytem indeksowanym do walut wymiennalnych i jest udzielany w złotych polskich. W umowie kredytowej kwota kredytu jest określona w PLN.”; § 8 ust. 3 - „W przypadku kredytu w walucie obcej kwota raty spłaty obliczona jest według kursu sprzedaży dewiz, obowiązującego w Tabeli Kursów Walut Obcych Banku w dniu spłaty raty.”; § 9 ust. 4 - „W przypadku kredytu w walucie obcej, Bank w następnym dniu po upływie terminu wymagalności kredytu, dokonuje przewalutowania całego wymagalnego zadłużenia w PLN, z zastosowaniem aktualnego kursu sprzedaży dewiz, określonego przez Bank w Tabeli Kursów Walut Obcych.”; § 10 ust. 4 - „W przypadku kredytu w walucie obcej kwota wcześniejszej spłaty jest obliczana według kursu sprzedaży dewiz na podstawie obowiązującej w Banku Tabeli Kursów Walut Obcych z dnia realizacji, wskazanego przez Kredytobiorcę w dyspozycji o dokonanie wcześniejszej spłaty.”; § 10 ust. 5 - „W przypadku kredytu w walucie obcej prowizja za wcześniejszą spłatę ustalana jest od kwoty wcześniejszej spłaty, przeliczonej według kursu sprzedaży dewiz na podstawie obowiązującej w Banku Tabeli Kursów Walut Obcych z dnia realizacji spłaty”; § 11 ust. 4 - „Przewalutowanie następuje według kursów z zastrzeżeniem ust. 5: (a) kupna dewiz z dnia złożenia wniosku o przewalutowanie na podstawie obowiązującej w Banku Tabeli Kursów Walut Obcych w przypadku zmiany waluty z PLN na walutę obcą, (b) sprzedaży dewiz z dnia złożenia wniosku o przewalutowanie na podstawie obowiązującej w Banku Tabeli Kursów Walut Obcych w przypadku zmiany waluty obcej na PLN”; § 11 ust. 11 - „ w przypadku kredytu indeksowanego kursem waluty obcej prowizja za przewalutowanie ustalana jest od kwoty sprzed przewalutowania, przeliczonej według kursu sprzedaży dewiz na podstawie obowiązującej w Banku Tabeli Kursów Walut Obcych z dnia dokonania przewalutowania.”; § 12 ust. 3 - „W przypadku

kredytu w walucie obcej prowizja za podwyższenie kwoty kredytu ustalana jest od kwoty podwyższenia, przeliczonej według kursu sprzedaży dewiz na podstawie obowiązującej w Banku Tabeli Kursów Walut Obcych z dnia sporządzenia aneksu.”

Pozwany wypłacił powodom na podstawie umowy kwotę 242.399,99 zł, a powodowie w okresie od 18 listopada 2005 r. do 19 października 2020 r. wpłacili pozwanemu na poczet rat kapitałowo - odsetkowych łącznie 400.129,29 zł.

27 listopada 2020 r. powodowie wezwali pozwanego do zapłaty kwoty 157.729,33 zł albo do ugodowego rozwiązania sprawy ze względu na nieważność umowy. Pozwany odmówił uznania roszczeń powodów. W zaświadczeniu z 12 listopada 2020 r. pozwany określił wysokość kursu CHF w dniu uruchomienia kredytu tj. 18 października 2005 r., kursy stosowane do rozliczenia poszczególnych rat kredytu, a także oprocentowanie.

W ocenie Sądu Okręgowego, umowa zawarta przez strony spełnia wymagania umowy kredytu w rozumieniu art. 69 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz.U. z 2023 r., poz. 2488; dalej – pr. bank.), jednak postanowienia umowne dotyczące zasad określania kursów waluty indeksacyjnej zostały ukształtowane z naruszeniem właściwości (natury) stosunku prawnego, a zatem z przekroczeniem określonych w art. 353¹ k.c. granic swobody umów. Kwestionowane przez powodów postanowienia umowne są niedozwolonymi klauzulami waloryzacyjnymi (art. 385¹ § 1 k.c.), odnoszącymi się do głównych świadczeń stron w umowie, do której – z uwagi na status powodów (art. 22¹ k.c.) – zastosowanie znajdowały przepisy Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U.UE.L.1993.95.29 z 21 kwietnia 1993 r., dalej - dyrektywa 93/13). W umowie przewidującej indeksację walutową świadczeń stron bank powinien był zastosować niezależny od jego arbitralnych decyzji mechanizm określania kursu CHF, a przy tym możliwy do weryfikacji przez kredytobiorcę i pozwalający mu rozeznąć skalę ryzyka, które wiązało się z zawarciem umowy indeksowanej kursem waluty obcej.

W przypadku, gdy postanowienie umowne poddane kontroli co do jego abuzywności (art. 385¹ § 1 k.c.) określa główne świadczenia stron, przesłanką dopuszczalności tej kontroli jest (poza brakiem indywidualnego uzgodnienia z konsumentem) stwierdzenie, że nie zostało ono sformułowane w sposób

jednoznaczny. Przeprowadziwszy taką kontrolę klauzul kwestionowanych przez powodów, Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że zawarta przez nie umowa jest nieważna w całości ze względu na abuzywny charakter jej głównych postanowień i niedopuszczalność zastąpienia ich innymi.

Zdaniem Sądu Okręgowego, powodowie świadomie zgłosili żądanie wywodzone z twierdzenia o nieważności umowy i mieli świadomość skutków, do których prowadzi pozytywne zweryfikowanie tego twierdzenia. Art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoi na przeszkodzie wypełnianiu luk w umowie spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze tylko ogólnym, przewidujących, że pominięte skutki takiej czynności prawnej są uzupełniane w szczególności przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów, które nie stanowią przepisów dyspozycyjnych lub przepisów mających zastosowanie, jeżeli strony wyrażą na to zgodę. Na etapie wyrokowania, po uznaniu niektórych klauzul umownych za abuzywne i ich eliminacji z umowy, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie pozwala na zastąpienie kursu sprzedaży z tabeli banku żadnym innym kursem notowania CHF do złotego, w tym średnim kursem ogłaszanym przez NBP, nawet gdyby obie strony się na to zgadzały.

Wobec stwierdzenia nieważności umowy, Sąd Okręgowy za uzasadnione uznał żądanie zasądzenia na rzecz powodów kwoty odpowiadającej sumie ich świadczeń spełnionych na rzecz pozwanego w okresie wykonywania umowy (art. 410 § 1 i art. 411 pkt 1 k.c.). Po zgłoszeniu żądania zapłaty pozwany nie złożył oświadczenia o potrąceniu własnej wierzytelności z wierzytelnością powodów, a zatem powodowie mogą domagać się zwrotu kwot świadczonych w wysokości określonej przez zastosowanie klauzul niedozwolonych. Sąd Okręgowy zasądził zatem na rzecz powodów kwotę 157.729.33 zł jako równowartość świadczenia spełnionego przez nich w okresie od 18 listopada 2005 r. do 19 października 2020 r., stanowiącą różnicę między wpłatami dokonanyymi przez powodów w wyniku wykonania nieważnej umowy, a kwotą otrzymanego kapitału, co potwierdzało zaświadczenie wystawione przez pozwanego. Skoro powodowie przed wytoczeniem powództwa wezwali pozwanego o określoną kwotę świadczenia i zakreślili mu siedmiodniowy termin na jego spełnienie, to Sąd Okręgowy uznał za uzasadnione

żądanie zasądzenia odsetek ustawowych od zasądzonej kwoty za opóźnienie mające miejsce od 8 grudnia 2020 r. (art. 481 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 455 k.c.).

Wyrokiem z 2 grudnia 2021 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego z 17 maja 2021 r. Sąd Apelacyjny zaakceptował ustalenia faktyczne i ocenę prawną sprawy przedstawioną przez Sąd Okręgowy. W ocenie Sądu Apelacyjnego stwierdzona przez Sąd Okręgowy nieważność umowy kredytu w całości wynikała zarówno ze sprzeczności jej treści z art. 58 k.c., jak i z trwałej bezskuteczności abuzywnych postanowień wprowadzających do niej ryzyko kursowe. W postępowaniu apelacyjnym pozwany zgłosił zarzut zatrzymania świadczeń powodów z tytułu umowy kredytu co do kwoty 242.000 zł, stanowiącej równowartość wypłaconego im kapitału kredytu (art. 496 k.c.), lecz Sąd Apelacyjny ocenił ten zarzut jako bezzasadny. Powodowie spełnili bowiem na rzecz pozwanego banku świadczenie w kwocie 242.400 zł i nie domagają się jej zwrotu. Powodowie nie powstrzymują się zatem ze spełnieniem świadczenia wzajemnego, ponieważ je już spełnili.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego z 2 grudnia 2021 r. pozwany zarzucił, że orzeczenie to zostało wydane z naruszeniem prawa procesowego, tj.: - art. 321 § 1 k.p.c. przez pominięcie, że uwzględnienie roszczenia głównego nastąpiło w następstwie uznania za trafny zarzutu abuzywności, a nie bezwzględniej nieważności umowy, co przemawiałoby za zasadnością żądania ewentualnego; - art. 278 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. i w zw. z 391 k.p.c. przez zaniechanie przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego w celu ustalenia, że możliwe było uzupełnienie „luki” w umowie powstałej wskutek pominięcia klauzul abuzywnych.

Pozwany zarzucił także, że zaskarżone orzeczenie zostało wydane z naruszeniem prawa materialnego, tj.: - art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 385² k.c. w zw. z art. 1 ust. 2 i 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz § 8 ust. 4 regulaminu kredytowania przez uznanie, że postanowienia zawarte w § 2 ust. 2 i § 7 ust. 1 umowy są abuzywne, podczas gdy: (a) w ogóle nie powinny one podlegać badaniu pod kątem ich niedozwolonego charakteru; (b) nie wystąpiły przesłanki umożliwiające ich kwalifikację jako abuzywnych, zostały one bowiem indywidualnie uzgodnione z powodami, a także nie naruszają ich interesów oraz nie godzą w dobre

obyczaje; (c) nie sposób uznać ich za abuzywne, zważywszy na zagwarantowane powodowi uprawnienie do spłaty kredytu bezpośrednio w CHF (§ 8 ust. 4 regulaminu kredytowania), co równoważyło potencjalnie abuzywną treść norm wynikających z § 2 ust. 2 i § 7 ust. 1 umowy; - art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 pr. bank. oraz w zw. z art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 2 i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez błędną wykładnię; - art. 111 ust. 1 pkt 4 pr. bank. przez przyjęcie, że postanowienia umowy naruszają w sposób rażący interesy konsumentów i dobre obyczaje oraz że żadne z postanowień umowy nie było uzgadniane indywidualnie z powodami, podczas gdy: (a) kurs z Tabeli Kursów, który został zastosowany do indeksacji kredytu, jak również kursy z Tabeli Kursów zastosowane do przeliczenia rat kredytu z CHF na PLN, miały zawsze charakter rynkowy (czyli nie godziły w interes konsumenta) i obiektywny, tj. nie mogły być i nie były dowolnie kreowane przez bank; dodatkowo stosowanie kursów z tabel publikowanych przez bank znajduje ustawowe umocowanie w art. 111 ust. 1 pkt 4 pr. bank.; (b) pozwany wyczerpująco i zgodnie z obowiązującymi w dniu zawarcia umowy wytycznymi poinformował powodów o ryzyku walutowym, a także o tym, że ryzyko konsumenta nie jest w żaden sposób limitowane, w związku z czym nie może być mowy o naruszeniu dobrych obyczajów ani o rażącym naruszeniu interesów konsumenta poprzez zaproponowanie konsumentowi kredytu indeksowanego do waluty obcej; - art. 4 w zw. z art. 1 ust. 1 lit. a) i lit. b) ustawy z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 165, poz. 984; dalej - ustawa antyspreadowa) w zw. z art. 316 § 1 k.p.c. i art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 przez błędną wykładnię i nieuwzględnienie obowiązującego na dzień wyrokowania stanu prawnego, w którym uznanie za niedozwolone postanowienia umownego zawierającego odesłanie do tabeli kursów banku jest wyłączone z uwagi na przyznanie przez ustawodawcę kredytobiorcom innych środków ochrony prawnej, w szczególności umożliwienie im spłaty kredytu bezpośrednio w walucie obcej; - art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 56 k.c., 354 § 1 k.c. i w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 i § 8 ust. 4 regulaminu kredytowania przez zaniechanie ustalenia treści stosunku zobowiązaniowego obowiązującego między stronami po wyeliminowaniu z umowy

postanowień niedozwolonych i ograniczenie się do ustaleń negatywnych (tj. jakie postanowienia nie obowiązują), bez dokonania wykładni treści umowy w części pozostałej w mocy, co doprowadziło do błędnej konstatacji o konieczności unieważnienia całej umowy, podczas gdy właściwym rozwiązaniem powinno być ustalenie, w oparciu o przepisy dyspozytywne wskazane w ramach apelacji, według jakich kursów mają być zrealizowane rozliczenia pomiędzy stronami lub ustalenie, że w takim wypadku powodowie są zobowiązani spłacać kredyt bezpośrednio we franku szwajcarskim; - art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c. oraz art. 358 § 2 i § 3 k.c. i w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez zaniechanie zastosowania do rozliczeń z tytułu umowy kursu średniego NBP i to również w odniesieniu do zobowiązań, które powstały przed wejściem w życie art. 358 § 2 k.c. w jego aktualnym brzmieniu (zgodnie z motywem 59 wyroku TSUE z 26 marca 2019 r., w sprawach C-70/17 i C-179/17) i w tym zakresie błędną ocenę, że skoro konsument nie życzy sobie utrzymania umowy w mocy, to sąd musi umowę unieważnić skoro dany przepis dyspozytywny nie obowiązywał w dniu zawarcia przez strony umowy; - art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c. oraz art. 24 i 32 ustawy o Narodowym Banku Polskim w zw. z uchwałą nr 47/2007 Zarządu NBP z 18 grudnia 2007 r. zmieniającą uchwałę 51/2002 Zarządu NBP z 23 września 2002 r. (Dz. Urz. NBP Nr 14, poz. 39 i Nr 20, poz. 51, z 2004 r. Nr 2, poz. 3 oraz z 2007 r. Nr 1, poz. 2 i Dz. Urz. NBP z 2007 r., Nr 18, poz. 35) i w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez zaniechanie zastosowania do rozliczeń z tytułu umowy kursu średniego NBP, w sytuacji gdy w polskim porządku prawnym na dzień zawarcia umowy obowiązywała norma dyspozytywna wskazująca właściwy kurs do przeliczeń zobowiązań przy wypłacie kredytu przez pozwanego i przy spłacie kredytu przez powodów; - art. 4 w zw. z art. 1 ust. 1 lit. a) i lit. b) ustawy antyspreadowej w zw. z art. 316 § 1 k.p.c. przez wywiedzenie błędnych wniosków ze skutków wprowadzenia ustawy antyspreadowej w zakresie, w jakim prawidłowe powinno być uznanie, iż w ten sposób, bez względu na § 8 ust. 4 regulaminu kredytowania, ostatecznie wyeliminowana została jakakolwiek abuzywność postanowień umowy, przy czym pozwany umożliwiał powodom spłatę kredytu bezpośrednio w CHF od początku.

Pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i zmianę wyroku Sądu Okręgowego przez oddalenie powództwa w całości, a ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

O uwzględnieniu żądania zgłoszonego przez powodów na pierwszym miejscu zadecydowała ocena, że – wobec stanowiska powodów odmawiających potwierdzenia związania umową zawierającą klauzule abuzywne i wobec tego, że klauzule o takich cechach dotyczyły głównych świadczeń stron w stosunku umownym – umowa zawarta 30 sierpnia 2005 r. nie może być utrzymana. Nieważność umowy uzasadniała żądanie powodów zasądzenia na ich rzecz kwoty odpowiadającej świadczeniom, które spełniali na rzecz pozwanego w okresie od 18 listopada 2005 r. do 19 października 2020 r. w wykonaniu zobowiązań umownych. Uprawnieniem powodów było określenie granic zgłoszonego roszczenia. Nie mieli oni zatem obowiązku zażądania wszystkiego, co świadczyli na rzecz pozwanego i mogli domagać się wyłącznie kwoty przekraczającej wypłacony im kapitał. Zasądzona kwota nie wykracza poza zgłoszone w tej postaci żądanie główne powodów, a zatem zaskarżony wyrok nie narusza art. 321 § 1 k.p.c.

Odpowiedź na pytanie o możliwość uzupełnienia „luki” w umowie powstałej wskutek pominięcia klauzul abuzywnych pozostaje w związku z wykładnią i stosowaniem prawa materialnego, a zatem nie mieści się w zakresie okoliczności podlegających procesowemu zweryfikowaniu przy wykorzystaniu dowodu z opinii biegłego. Sąd korzysta bowiem z tego dowodu nie w tym celu, by pozyskać wiedzę o faktach stanowiących podstawę rozstrzygnięcia albo o tym, w jaki sposób powinien wyłożyć obowiązujące prawo, lecz po to, by zweryfikować związki między ustalonymi faktami, gdy wymaga to wiadomości specjalnych. Zaniechanie przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego na okoliczności przytoczone w skardze kasacyjnej nie prowadziło do zarzucanego naruszenia art. 278 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. i w zw. z 391 k.p.c.

Ocena materialnoprawna sprawy przez Sąd Apelacyjny odpowiada aktualnej linii orzeczniczej Sądu Najwyższego, w której dominuje pogląd, ukształtowany pod wpływem orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE, że jeżeli eliminacja

niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Koresponduje to z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, przewidującym, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22).

W wyroku z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, Trybunał Sprawiedliwości UE orzekł, że wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że z jednej strony nie stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli odstraszający cel tej dyrektywy jest realizowany przez krajowe przepisy ustawowe regulujące korzystanie z niego, o ile element ten stanowi odrębne zobowiązanie umowne, mogące być przedmiotem indywidualnej kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru. Z drugiej strony przepisy te stoją na przeszkodzie temu, by sąd usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku poprzez zmianę jego istoty.

Wyeliminowanie z łączącej strony umowy abuzywnych postanowień umownych rodzi konieczność dokonania oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Sądy *meriti* rozważyły tę kwestię i uznały, że obowiązywanie umowy po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków nie jest możliwe, co przemawia za opowiedzeniem się za jej nieważnością (wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Wyeliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy kredytu indeksowanego kursem CHF jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR. Brak także podstaw do zastąpienia stawki oprocentowania LIBOR stawką WIBOR (wyroki Sądu Najwyższego z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22). W wyroku z 6 marca 2019 r. (C-70/17 i C-179/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA, pkt 54) Trybunał Sprawiedliwości

UE wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach, na przykład przez odwołanie się do kursu walut stosowanego przez Narodowy Bank Polski. W orzecznictwie szeroko wypowiedziano się również o niemożności uzupełnienia postanowień umownych normami zawartymi w przepisach wskazanych przez skarżącego, w tym także stosowania art. 358 § 2 k.c. (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 19 maja 2022 r., II CSKP 797/22).

Oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Wykładnia językowa art. 385¹ § 1 zdanie pierwsze k.c. nie stwarza podstaw do przyjęcia, że w ramach oceny abuzywności postanowienia istotny jest sposób jego stosowania przez przedsiębiorcę. Decydujące znaczenie ma nie to, w jaki sposób przedsiębiorca stosuje postanowienie i dla kogo jest to korzystne, lecz to, w jaki sposób postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta. Z przepisu wynika, że przedmiotem oceny jest samo postanowienie, a więc wyrażona w określonej formie (przeważnie słownej) treść normatywna, tzn. norma lub jej element określający prawa lub obowiązki stron (zob. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15), a jej punktem odniesienia – sposób oddziaływania postanowienia na prawa i obowiązki konsumenta. Samo postanowienie może bezpośrednio kształtować prawa i obowiązki tylko w sensie normatywnym, wpływając na zakres i strukturę praw lub obowiązków stron. Taka interpretacja pozostaje w zgodzie z powszechnie akceptowanym poglądem, że art. 385¹ § 1 k.c. jest instrumentem kontroli treści umowy (stosunku prawnego). To, w jaki sposób postanowienie jest stosowane, jest kwestią odrębną, do której art. 385¹ § 1 zdanie pierwsze k.c. wprost się nie odnosi (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Sankcje będące konsekwencją abuzywności postanowień umownych działają ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy zawierającej klauzule abuzywne pozostają bez znaczenia dla takiego charakteru tych postanowień umownych (wyjątek stanowi wola konsumenta). W orzecznictwie zostało już definitywnie

przesądzone, że wprowadzonych ustawą antyspreadową zmian nie powinno się uwzględniać przy ocenie umowy pod kątem nieuczciwości postanowień w niej zawartych ze względu na podpisanie przez strony umowy kredytu na wiele lat przed wejściem w życie tej ustawy.

W razie stwierdzenia abuzywności klauzuli ryzyka walutowego i klauzul przeliczeniowych utrzymanie umowy nie jest możliwe z prawnego punktu widzenia. Jest tak zwłaszcza wówczas, gdy unieważnienie tych klauzul doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty. W konsekwencji art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, przyjął, zgodnie z prawem krajowym, że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, iż ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy (zob. wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z 14 marca 2019 r., C-118/17, pkt 52; z 5 czerwca 2019 r., C-38/17, pkt 43; z 3 października 2019 r., C-260-18, pkt 44 i 45; wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/19).

Wzajemność umowy kredytu (art. 487 § 2 k.c.) początkowo wzbudzała wątpliwości. Obecnie jednak przeważający jest pogląd, zgodnie z którym świadczenie przez kredytobiorcę z tytułu odsetek i prowizji jest odpowiednikiem świadczenia banku polegającego na oddaniu do dyspozycji na czas oznaczony określonej kwoty pieniężnej (zob. uzasadnienie uchwały (7) Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 7 marca 2017 r., II CSK 281/16, wyrok Sądu Najwyższego z 7 kwietnia 2011 r., IV CSK 422/10). W postanowieniu z 6 października 2023 r., III CZP 126/22, Sąd Najwyższy – przy uwzględnieniu dorobku orzecznictwa i doktryny – rozstrzygnął, że art. 487 § 2 k.c. i art. 69 ust. 1 pr. bank. oraz wykładnia odpowiednich przepisów kodeksu cywilnego, nie pozostawiają sumarycznie wątpliwości, że umowa kredytu bankowego ma charakter umowy wzajemnej, przez którą strony zobowiązują się w taki sposób, że świadczenie jednej z nich ma być odpowiednikiem świadczenia

drugiej, zaś obie są względem siebie jednocześnie wierzycielami i dłużnikami. Sąd Najwyższy wyjaśnił również, że na gruncie art. 69 ust. 1 pr. bank. zobowiązanie kredytodawcy polega na oddaniu do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwoty środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, zaś zobowiązania kredytobiorcy obejmują korzystanie z tych środków na warunkach określonych w umowie, zwrot kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłatę prowizji od udzielonego kredytu. Nie są to więc identyczne zobowiązania, a tym samym i świadczenia (w kontekście różnych celów, którym przyświeca zachowanie każdej ze stron). Identyczny jest jedynie rodzaj przedmiotu świadczeń obu stron, tj. pieniądź – w znaczeniu jednostek pieniężnych. Charakterystyczne dla umowy kredytu jest jednak to, że podstawowe obowiązki obu stron i treść ich świadczeń są różne, natomiast identyczny jest jedynie przedmiot świadczenia.

Rozliczenie stron w niniejszym postępowaniu następuje w związku ze stwierdzeniem, że zawarta przez nie umowa wzajemna nie jest ważna, co na podstawie art. 497 k.c. umożliwiło pozwanemu złożenie oświadczenia o skorzystaniu z prawa zatrzymania przewidzianego przez art. 496 k.c. Prawo to może zostać skutecznie zrealizowane do chwili zaofiarowania świadczenia wzajemnego przez drugą stronę. Z ustaleń Sądów *meriti* wynika, że świadczenie spełnione przez powodów w związku z wykonywaniem nieważnej umowy znacznie przenosi wysokość świadczenia spełnionego na ich rzecz przez pozwanego w wykonaniu obowiązku udostępnienia im kwoty kredytu. Zgłoszenie przez pozwanego zarzutu zatrzymania nie zostało powiązane z wykazaniem, że przysługuje mu w stosunku do powodów wierzytelność wyższa od tej, którą już uzyskał, mająca charakter wynagrodzenia za korzystanie z udostępnionego im kapitału i jaka ma być wysokość tej wierzytelności. W tym stanie rzeczy trafnie przyjął Sąd Apelacyjny, że nie jest możliwe uzależnienie obowiązku spełnienia na rzecz powodów zasądzonego na ich rzecz świadczenia od tego, że zaofiarują oni zwrot lub zabezpieczenie świadczenia z wierzytelności, której istnienie i wysokość jest niepewne, gdyż pozostaje niewykazane.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398¹⁴ oraz – co do kosztów postępowania – art. 108 § 1, art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 398²¹

i art. 391 § 1 k.p.c., § 2 pkt 6 w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, orzeczono jak w sentencji.

A.W.

[a]

Grzegorz Misiurek

Marta Romańska

Dariusz Zawistowski